

Ғәзімен Айтмамисқызы

**ЖАРҚЫРАП
АСПАНЫМДА
КҮН ТҰРҒАНДА**

***ҚАЗАҚСТАН
РЕСПУБЛИКАСЫ
ТӘУЕЛСІЗДІГІНІҢ
20 ЖЫЛДЫҒЫНА
АРНАЛАДЫ***

УДК 821.512.12 2
ББК 84 Қаз 7-5
А 45

Алпамысқызы Н.

А45 Жарқырап аспанымда күн тұрғанда. Өлең кітабы.
Алматы: «Molia & DOS» баспасы, 2011. - 242 бет.
ISBN 978-601-7129-10-1

«Жарқырап аспанымда күн тұрғанда» - белгілі ақын Нәзікен Алпамысқызының жаңа өлең кітабы.

Ақынның жан-жақты білімділігі мен кең дүниетанымынан туған лирикасы – тұтастай терең философиялық мән-мағынаға толы, ой мен сезімге тұнып тұр.

Нәзікен заман мен қоғамның, адам мен табиғаттың тұңғыық ішкі иірімдеріне өзгеше үңіліп, ерекше байлам жасай білетін және көркем ой мен көркем сөздің көкжиегін кеңіткен қаламгер.

УДК 821.512.12 2
ББК 84 Қаз 7-5

ISBN 978-601-7129-10-1

© «Molia & DOS», 2011

Нәзікен Алпамысқызы

ЖАРҚЫРАП АСПАНЫМДА КҮН ТҰРҒАНДА

Өлең кітабы

Алматы
2011

НӘЗІКЕН АЛПАМЫСҚЫЗЫ
Портретті салған В. Лопарев

ОЙ-СЕЗІМНІҢ ҚАЙМАҒЫ

Өнер жолы — күрделі жол. Біреулер бұл жолға ертерек түсіп дйттеген жерлеріне ертерек жетеді. Кейде тіпті ертерек кетеді. Енді біреулер тым кеш келіп, Кеш қайтады. Қысқасы, шығармашылық жолы әрқилы. Негізінен, шырғалаң. Аса күрделі құбылыс. Ал енді ұзақ әңгімені барынша қысқартып, тоқ етерін айтар болсақ, мәселе өнер ортасына қашан келіп, қашан кетуде емес, қалай келіп, қанша уақытқа қалуда, мәңгі ірге тебуде. Әулие Абайдың өзі өлең жазуды ерте бастағанмен, нағыз ұлы әдебиетке кейіндеу қоныстанған. Бірақ поэзия тарихында мызғымас орынға ие болған.

Ақын да адам. Бірақ, оның қуанышы да, қайғысы да мүлдем бөлек. Яки, ақынның тағдыры қандай болса, шығармашылығы да сондай. Бір ғажабы, бақытты адамнан бақытты ақын шықпайды. Оны айтасыз Бақыт пен Ақындық бірін-бірі жоққа шығаратын кереғар ұғымдар. «Жазмышты» жазу үстінде осы тұжырымның дұрыстығына менің көзім әбден жеткен. Бір өлеңінде барынша күйінген Тарас Шевченко:

Жақсылықты қимасаң,

Жамандық бер, о Құдай! – дейді. Бір қарағанда, дені дұрыс адамның сөзі емес. Әйтсе де шыны сол! Ақын тағдыры жазмыш циклонынан тұруға тиіс! Әдетте кейбір дарын бірден елді елеңдетіп, құйындатып, дарылдатып, оқыс келеді, дүниеден оқыс өтіп тынады. Енді бір дарындар қара терін, ащы терін төгіп, бұлшық етін сөгіп, ертелі-кеш толғанып, екі өкпесін қолға алып, қиял қуып, Дон Кихот тәрізді желдиірменге айбат шегіп, күндердің күнінде дүниеден, жарық дүниеден түңіліп өтеді. Өйткені,

Адам рухы шыңдалған әр кезеңнің

Өз бұғауы, кісені, шынжыры бар.

Иә, иә, солай! Әр кезеңнің өз бұғауы, өз кісені, өз шынжыры бар! Соның бәрі сүйегі жасық, болмысы болбыр ынжықтар үшін емес! Санасы биік, ойы ұшқыр, рухы асау албырт жандар үшін, елім деп еңіреген ерлер үшін жасалған. Мұның өзі бүгін ғана емес, атамзаманнан бері келе жатқан құбылыс. Осы ақиқатты Нәзікен Алпамысқызының барынша терең түсінетіні анық. Ол өмірге бір бүйірінен, бір қырынан ғана қарамайды. Қырық қырынан қатар қарайды. Қамти қарайды. Сүйіп қана қоймайды, күйе де біледі. Жанып қана қоймайды, күлге де айнала біледі. Қуанып қана қоймайды, қайғыра да біледі. Сүйсіне алған ару, сол бір сұлу тірлікті кей сәттерде жек көруге де дайын!

Жо-оқ, Нәзікен поэзияға кешігіп келген жоқ. Кезінде келді. Ол кешігіп келген жоқ, өзін өзі іркіп келді. Ол бүгінде түн асқан жарау арғымақтай. Кеше кешкілікте сауған сүт сияқты: бүгінгі қаймағы бір елі!

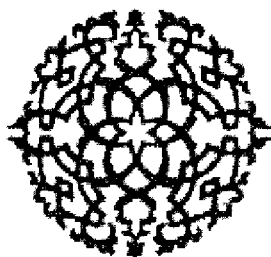

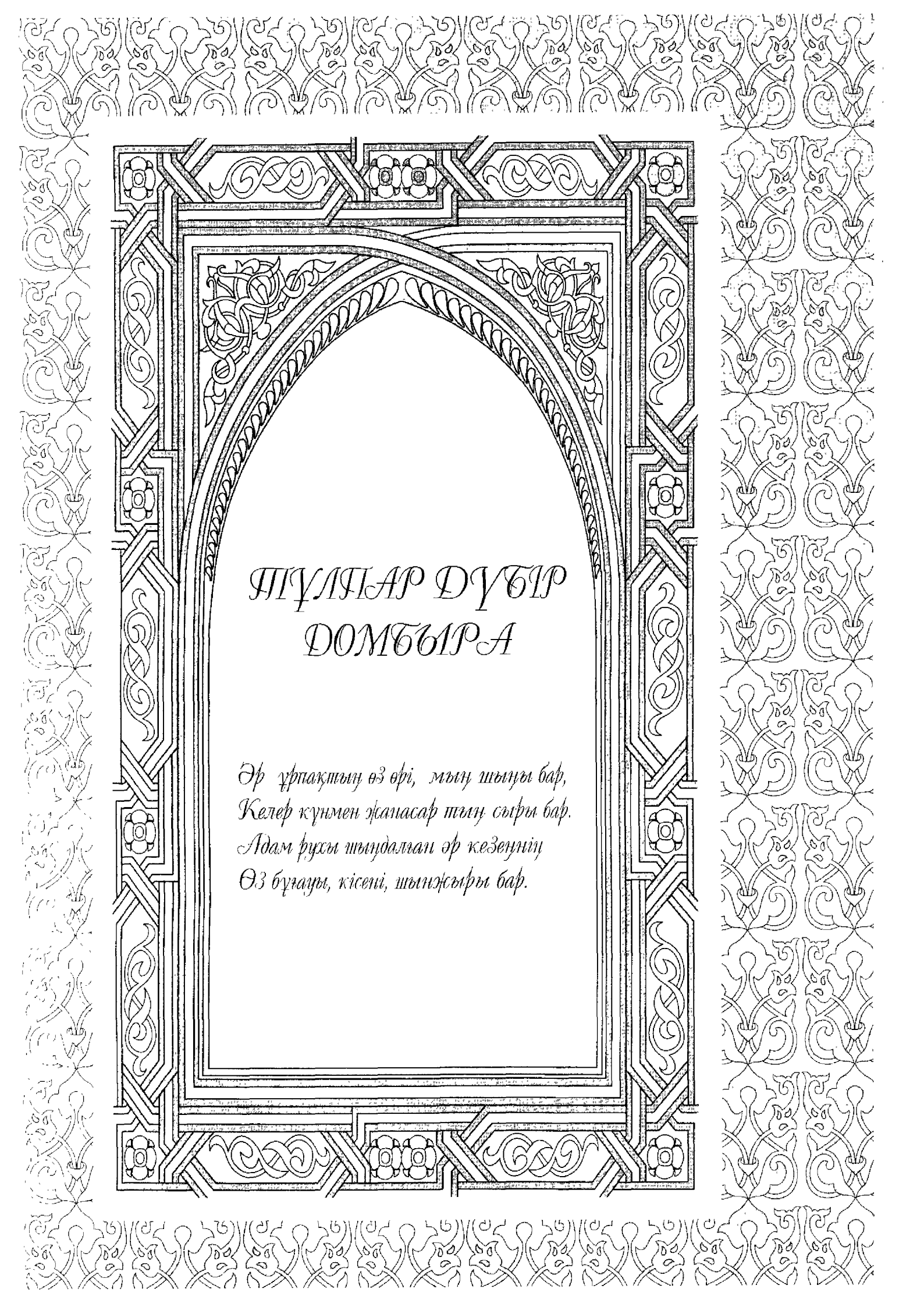
СЫРЫМДЫ АЙТАМ

Екі көзім желкемде
Мұңнан ықтым.
Ой-шырағы сөнген бе
Мыңнан бұқтым.
Суыртпақтап жинап ем
Барымды айтам.
Білмегенім қинап ең
Зарымды айтам.

Талай сынап тағдырым
Орға жықтың.
Мына қырға көрінген
Зорға шықтым.
Жан шыдатпай шыжғырған
Жалынды айтам.
Адалдық деп шыңғырған
Арымды айтам.

Мың өтірік жаншиды
Бір шындықты.
Мың қауесет шаншиды
Сыр сандықты.
Шыдай алмай жалғанға
Шынымды айтам.
Көтере алмай салмағын
Сырымды айтам.

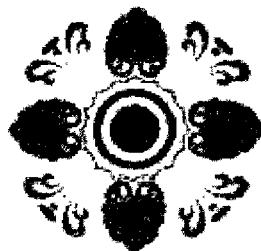
АТҰЛТАР ДҮБІР
ДОМБЫРА

*Әр ұрпақтың өз өрі, мың шыңы бар,
Келер күнмен жанасар тмң сыры бар.
Адам рухы шыңдалған әр кезеңнің
Өз бұғауы, кісені, шынжыры бар.*

ҰЛЫ КӨШ

Зулаған замандарда
Дүниені дүркіреткен бабаларым
Жүйткіп бір кең жиһанға таралғанда,
Аттила, Күлтегін мен Бейбарыстар
Тулаған тосын мінез амалдарда
Тайсалып бұза алмаған қамал бар ма!
Көгінде Көк Тәңірі қорған болып
Өз жолын жаттан бөлек таба алған да!
Не қилы қара дүлей өткелдерде
Сенбеген жұлдызына оңалған ба?
Қазақты жер мен көкке тең теліпті,
Қиялын, тарпаң рухын жырға өріпті.
Ақ жол деп,
Тәуекел деп ғасырларда
Ұлы көш қоңырауы тербеліпті...
Сенбесең бәрі бекер,
Сенім жоқ жарық дүние мәні кетер.
Халқым бар тек өзіне сеніп өтер,
Балайтын өз тағдырын аңызға да,
Сенетін аманатқа,
Парызға да,
Күлігін күллі әлем шаңға көміп
Бәйгеден озып келген кобызға да!

КҮН КӨТЕРГЕН МҰЗБАЛАҚ

Тәуелсіз елміз айдарлы
Өр бабалар көксеген.
Сындарлы кездің айбарлы
Көтерер жүгін ерің бар
Түйінін шешіп екшеген.
Тарлан жырлар туыпты
Қанатты тұлпар жалында,
Жанкешті ерлік туыпты
Өртеген кектің жолында.
Бұл даланың тарихы –
Жерін жаттан қорғаған
Хас батырлар тарихы.
Көшпелі елдің тарихы –
Басын тіккен елім деп
Көзсіз ерлік тарихы...
Мен бүгінгі Қазақпын
Өзге жұрттар сыйлаған,
Қазынасы қиялына да
Сыймаған.
Мен алтын көпірмін
Екі әлемді жалғаған,
Шығысың да,
Батысың да қолдаған.
Аспан да ортақ бар елге,
Күн де ортақ әр елге,
Көк байрағы көкке өрлеп
Күн көтерген мұзбалақ
Әйгілі бүкіл әлемге!

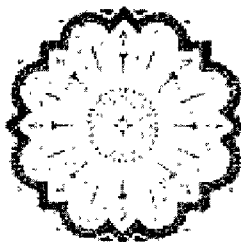

КӨНЕ ТҰРАНДА

Армысың, көне Тұраным,
Ежелгі түркі тұрағы!
Тарихын терген жадында,
Аңызын өрген сағымға,
Құйындай желген бөкені
Бір сырын ашты мекенім:
Басқан жерім ғарыштың
Дәл ортасы екенін.

Осынау шексіз кеңдіктен
Қырық бесінші ендіктен
Төбеден көкті төңкеріп,
Көкжиекпен көмкеріп,
Көзбен өлшеп көлемін,
Дөп-дөңгелек бөлегін
Еншіме менің берген бе,
Тағдырыма мәңгі өрген бе!

Осынша қыруар байлықты
Маңдайына елдің жазыпты.
Шегіне кеңнің жете алмай,
Сағымын қиып кете алмай
Жонында тұрмын Ұлы жазықтың.
Дөңгеленген шеңберде
Көгендеген бір жерге
Бейне бір Темірқазықпын!

ДАЛА ПЕРЗЕНТІ
Мұхтар Әуезовтің рухына

Дәл осы Бетпақ далада
Төртпақ табандылар болған деседі.
Бірде жайлау деп,
Бірде жаулар кеп ылғи көшеді.
Қазынаға толы,
Шежіреге толы тақырға
Еміренген жаудың
Кеңірдегін де кеседі.

Бұл шыжғырған шегір құмдарда
Бұлтқа телмірмейтіндер күн кешеді.
Жер түбінен нәр алып,
Көк түбінен нұр алып
Сірескен сексеуіл сындылар өседі.
Буынын бұрап сығымдап
Дүлей жел тынбай еседі.
Кезеріп ерні топырағын иіскесе
Өзекке тепшей өз ұлын
Табанына алақанын төседі.
Кеудесі иіп
Кәусарлар шапшып шыңыраудан
Жеті қат жерді теседі...

Осылай Намыс пен Төзім сомдаған
Алпауыт елден
Алпауыт перзент тумаса,
Халқым деп жанып,
Мәңгілік жолын кумаса
Тағдыры тозып, рухы да жасып, өшеді.
Бүгін де осы Бетпақ далаға
Төртпақ табандылар керек деседі.
Тек шөлде шыңдалған шымырлар
Қазақ елінің
Ақберен айбар сесі еді.
«Шөлі бар халық – зор халық», – деп
Абыз Руми де
Бекер айтпаған болар кешегі!

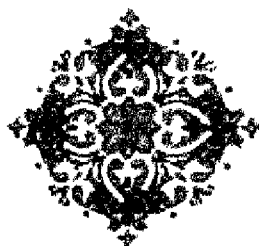
ТҰЛПАР ДҮБІР ДОМБЫРА

Кең байтақ дала,
Кең адыр...
Толағайы ұйтқып тосыннан,
Дүркіретіп шексіз жазықты
Тарпаңы жүйткіп жосылған –
Асау тірлік, асау бақ
Тек жансебіл жұртқа жазыпты
Жаралған жаны жасыннан,
Көкбөрідей тегі асылдан.
Асқағым Алтай, Алатау,
Ардағым Арка, Атырау –
Маңдайына сыйып
Тағдырына елдің басылған.

Ер жүрек бабам
Дана екен:
Тарпаңнан тұлпар баптаған,
Кіл батырын саптаған.
Домбыра, семсер асынған,
Өнерін жаттан асырған.
Жеті қат көктің сыбыры,
Тұлпар тұяқ дүбірі,
Қазақи кеуде күбірі
Қос ішекте дертіп бір
Домбырасына
Серпін қосылған,
Күйлері жетті ғасырдан!

Жер-көкті кернеп
Кеңдікке сыймай ширығып
Киелі күмбір шашылған.
Домбыраны алса қолына
Тал бойы түгел шымырлап
Көңілі шайдай ашылған.

Домбыра-жүрек кең далам,
Тұлпар дүбір домбырам,
Қасиеті де өзіңсін,
Құдіреті де өзіңсін
Күн пейілді Қазақтың
Жаралған жаны жасыннан,
Көкбөрідей тегі асылдан!

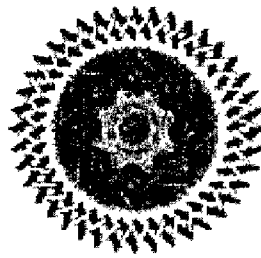

ТУҒАН ЖЕРІМ

Алатау – ақиғым, менің өлкем,
Асылым, қадірлімсің тегің көркем.
Алыстан аңсап келсе, мауқын басар
Аймалап шыңдарыңды сенің еркең.

Аспанғау көкте қалқып тұрған керім,
Баурыңда жыр ұясы – думанды елім.
Өзіңсіз кең дүние де қуыс кеуде,
Жүрегі бар ғаламның, Туған жерім!

Аялап арманымды жастан менің,
Түлеткен қыран-қиял асқар белім.
Қуат ап топырағыңнан жүрсем болды
Ардақтап ата-бабам басқан жерін!

ҚАЗАҚ ҮЙДЕН КЕЛІП ЕМ

Қазақ үйден
Келіп ем Алматыға.
Мәскеуге де кетіп ем
Қазақ үйден.
Қоржын толы қазынам:
Ерлік дастан, аңыздар,
Шайырлар мен абыздар,
Күмбірлеген жетіген,
Күңіренген қобыз бар.

Аттың жалы,
Түйенің қомында мен
Ылди-өрлі
Ұлы көш жолында тең,
Қазақ елі,
Сені ойлап уайымдап ем.
Сыр білтелеп
Көп жайды пайымдап ем.
Ауыр ойлар
Жаншып бір қалындап ең...

Іргелі елім,
Керегенді кең жайып
Көбейдің бе!
Көк байрағың
Көгіңде желбіреп тұр,
Көкжиегі естінің кеңейдің бе?
Қазынам мол, жан азығым
Жетеді алысқа да.
Түбінде мен
Қазақ үйден
Шығамын ғарышқа да!

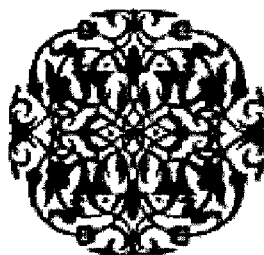

ЖОЛБАРЫСТЫ ЕЛ

Күн астында
Киесіз жер болмайды,
Аңызы, сенері жоқ ел болмайды.
Тіршіліктің тұтқасы – құдірет бар,
Сыйынары жоқ елде күн болмайды.
Кәусарына көк шындар қанып өскен
Дана халқым
Дараларын ардақтап жыр толғайды.

Тауда барыс,
Ойында жолбарысың,
Жомарт елім, бөтенде болмады ісің,
Сескеніпті сесіңнен қаптаған жау,
Айбар шеккен хас батыр – барда ырысың.
Қонысыңды атанған «Жолбарысты»
Жоямын деп
Өшіккен жау өртепті бар қамысын.

Елім рухы –
Жолбарыс пірге айналып
Өртенбепті ғажайып сыр байланып:
Хас батырын, дарынын, данасын да
Демеп жүрер қызыл бір нұрға айналып...
Ер Қарасай, Сүйінбай, Жамбыл бабам, -
Ел тағдырын
Бүгіні мен ертеңін мың толғанып
Қызыр қонған бір ұлың жүр қолға алып.

АЛМАЛЫ БАҚ

Жүрегімде өнген бүршікті
Жүрегіне таудың егіп ем:
Құлпырып көңлі күн шықты,
Бөледі нұрға төгілген.

Тал шыбық өсті сыланып,
Баптадым талмай мейірмен.
Назданды желге бұралып,
Жұлдызға көкте керілген.

Тіл тапты дос боп бәрімен,
Есейді алма бағы да.
Аязын, күзін желімен,
Көктемін күтті тағы да.

Толықсып жас тал бой жетті
Ақ жұпар гүлдер өрілген.
Аймалап самал тербетті
Мәуесін сәуле көрінген.

Аппақ күн ақ нұр түзілген
Аралап жүрді жер бетін.
Жүзінен арай үзілген
Алмадан көрді келбетін.

Ғарыштың сырын талмадым
Ғұмырлық тозбас төзіммен.
Даналығын күн мен алманың
Іздеймін енді өзімнен.

Тірлігіне талдың таңғалдым,
Тіледім сәтін Тәңірден.
Алмалы бағым,
Үлгіңнен жомарт айналдым,
Айналдым жомарт өмірден!

Жүрегімде өнген бүршікті
Жүрегіне таудың егіп ем...

КЕРУЕН-ДҮБІР

Бабасынан бірде сұрады
Шежіреден кенде шөбере:
«Қалды ма ізі, тұрағы,
Керуен деген немене?»

Дәуірді озған дүмбірлеп
Тебіренді еске ап бабасы.
Қоңыраулар тынбай күмбірлеп
Жанданып кетті даласы.

Тал бойы жібек жамылып
Арулар – аққу таранған.
Өзінен бәрі табылып
Даласы торғын оранған.

Мың жылдық тарих тозар ма?
Шығыс пен Батыс табысқан.
Байлығын бұлдап базарда
Саудагер жұрттар жарысқан.

Жол соғып жолшы жаситын,
Тосатын керуен сарайлар.
Саудамен табыс таситын,
Шалқитын өршіп шаһарлар.

Заманы өтті бұралып,
Қоштасып керуен бел асты...
Нардан да жүйрік бір алып
Жер-көкті шарлап жол ашты.

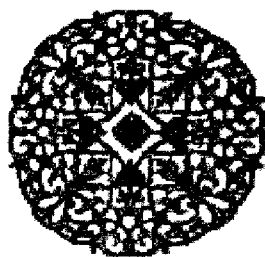
Керуен деген тіршілік
Әлімсақтан әрі басталған.
Ойыпты мөрін жер сызып,
Іздері жатыр сақталған.
Қалалар қалды қалпында,
Керуендер қайтып келер ме?..
Сақталды елдің салтында,
Салтанат, дәстүр, өнерде!

ҚИЛЫ ӨТКЕЛДЕ

Бір кезеңде күнге де сенген екен,
Тәңіріне табынып өнген екен...
Ислам қанат жайғанда жарты әлемге,
Жайнамаздар жайылып,
Көшпелілер намазға көнген екен.

Білгір заман заң жазып берген екен,
Заңдылықты мойындап ерген екен.
Аспан қайнап жатса да жасын тастап,
Шоғырланып көгінде
Үркердей ел үрікпей келген екен.

Ұзақ жолда қаншама ел сөнген екен,
Құмдар аунап, ізін де көмген екен...
Жыраулары суарып кермек жырмен,
Жауынгер жұрт ширғып
Қамшы-тағдыр бұзау тіс өрген екен!

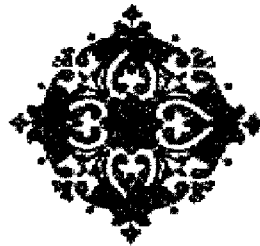

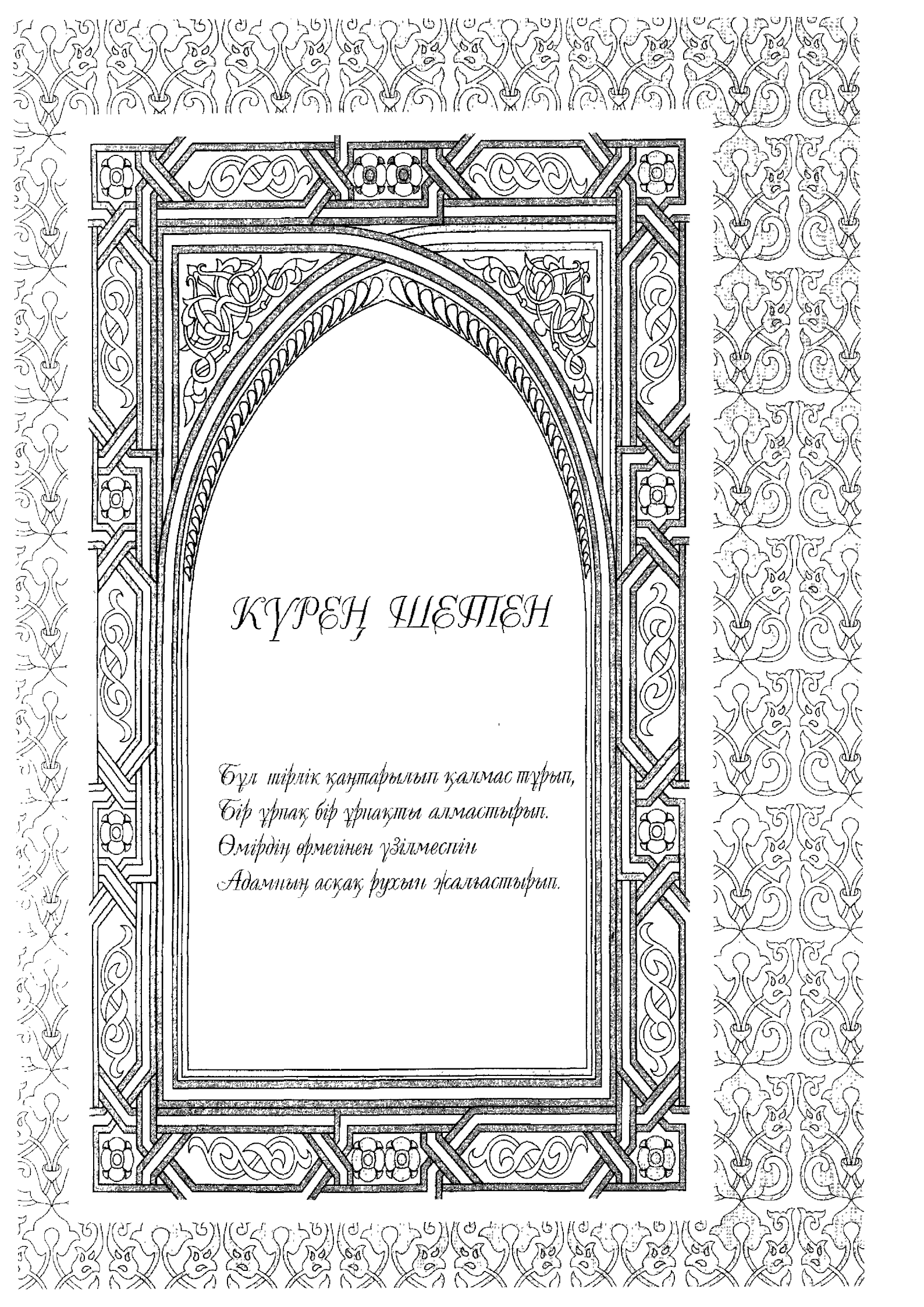
ДӘУІР КЕЛБЕТІ

Әр дәуірдің
Түйнеген түйіні бар,
Арға таңба өкініш-күйігі бар.
Зиялылау заманның жеткен жері
Арал-Атом – алапат тұйығы бар.

Әр халықтың
Рухани тұнбасы бар,
Уақыт жүгін көтерер тұлғасы бар.
Ел-жерім деп шоқ басқан адал барда
Мәңгі өшпейтін шежірең – жалғасың бар.

Әр ұрпақтың
Өз өрі, мың шыңы бар,
Келер күнмен жанасар тың сыры бар.
Адам рухы шындалған әр кезеңнің
Өз бұғауы, кісені, шынжыры бар!

КҮРЕН, ШЕПЕН

Бұл шірлік қаңтарылып қалмас тұрып,
Бір ұрпақ бір ұрпақты алмастырып.
Өмірдің ормесінен үзілмесіпін
Адамның асқақ рухын жалғастырып.

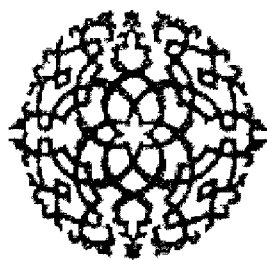

ТЫНЫМСЫЗ ТІРЛІК

Ми- жүрек тынбай қайнауда,
Тек сауал талмай сүзгенім.
Сүбелі ойды байлауға
Сүбелі сөзді іздедім.

Жан сырын бойлап барлауда
Қасірет-мұңнан безбедім.
Төл тағдыр көнбес алдауға
Тасыған өзен жүзгенім.

Жылусыз сөзден, ойдан да
Тат басса, жанды төзбедім.
Адамды тіккен майданда
Адалдан күдер үзбедім.

МЕЖЕ

Жүректің өзі білер —
Кімге құларын.
Бүйректің өзі білер —
Кімге бұарын.
Көңілдің өзі білер —
Неден қаларын.
Сағыңның өзі білер —
Неден сынарын.
Тек
Ой-сана, парасаттан,
Намыс пен ар-ұяттан
Білсін деп менің сұрарым:
Адамды хайуанаттан,
Әділдікті қиянаттан,
Тіршілікті қияметтен
Бөліп
Меженің қайда тұрарын!

